

ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВОЗДАТНОСТІ ЩОДО ІНІЦІУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У МЕЖАХ СОТ

Питання щодо визначення суб'єкта, який наділений правом ініціювати процедуру вирішення спорів, і спроби встановити статус приватних осіб у цьому механізмі неодноразово поставало перед доктриною міжнародного права, про що свідчать праці таких учених, як Дж. Джексон, Т. Зіммерман, У. Дейві. І це не дивно, адже зобов'язання, взяті на себе членами Світової організації торгівлі за відповідними угодами, у першу чергу безпосередньо стосуються прав та інтересів юридичних і фізичних осіб відповідної держави. І хоча стадія ініціювання розгляду спору в межах СОТ регулюється внутрішнім правом держави-учасниці і не є частиною Домовленості про правила і процедури, що регулюють вирішення спорів (далі – ДРС) [6], це питання має певний інтерес для розуміння сутності й особливостей процедури розв'язання спорів в цілому.

Особливості стадії ініціювання процедури вирішення спорів у межах СОТ не отримали відповідного аналізу у вітчизняній літературі, а зарубіжні вчені з міжнародного права розглядали зазначену проблему доволі поверхнево й лише в межах вивчення механізму врегулювання спорів загалом.

Завданням цієї статті є спроба провести аналіз особливостей початкової стадії процедури врегулювання спорів у Світової організації торгівлі й визначити належність правоздатності й умови її виникнення щодо ініціювання цієї процедури.

Як зазначив Апеляційний орган у справі США – Креветки (US – Shrimp) [7, § 101], було б добре спочатку підкреслити, що доступ до механізму вирішення спорів СОТ обмежується лише членами останнього. Цього доступу не мають ні фізичні особи, ні урядові або неурядові міжнародні організації. Розглядувані в межах СОТ спори носять виключно міждержавний характер [12, с. 209], тобто правом звернення до Органу з вирішення спорів (ОРС) з метою ініціювання процедури їх урегулювання на сьогодні наділені виключно держави – учасниці Світової організації торгівлі. У межах процедури їх вирішення держава, що подала скаргу, виступає позивачем, а держава, дії якої підлягають оскарженню, бере участь у процесі як відповідач. Приватні особи, які хоча й виступають у ролі імпортерів, експортерів чи споживачів і зазнають найбільшого впливу від конкретних заходів, що застосовуються державами-членами, у той же час не мають доступу до процедури вирішення спорів. Будь-які урядові чи неурядові міжнародні організації також позбавлені права звертатися до механізму врегулювання спорів СОТ [9, с. 228]. Ініціювання вирішення спору, навіть якщо він стосується лише приватних інтересів і приватних осіб, у будь-якому випадку потребує урядового рішення.

Світова організація торгівлі із самого початку створювалася як об'єднання, безпосередньо кероване своїми членами (member-driven organization), тому її інтереси апріорі повністю співпадають з інтересами її членів. Виходячи із цієї концепції й

аналізуючи право СОТ, можемо дійти висновку, що остання не наділена правом подавати скарги на власних членів, а країни-члени, в свою чергу, не вправі подавати скарги на Організацію. При цьому можна виявити ще один цікавий факт: між членами СОТ, з одного боку, і самою Організацією – з другого, немає будь-яких взаємних прав та обов'язків, однак у межах СОТ країни-члени обтяжені правами й обов'язками щодо одна одної [13, с. 18].

Незважаючи на пряму вказівку стосовно відсутності у приватних осіб доступу до органів СОТ, доктрина міжнародного права містить доволі поширену концепцію так званого «опосередкованого доступу» до процедури вирішення спорів, оскільки більшість справ ініціюється урядами країн за сприяння певної галузі промисловості чи певної компанії. Г.М. Вел'ямінов зазначає: Хоча спори розглядаються між державами, справа порушується державою-позивачем лише за заявою щодо порушення зобов'язань і після отримання інформації від відповідної національної господарської структури цієї держави [11, с. 105,106]. Компанії або промислові об'єднання не лише лобіюють питання передачі спору до СОТ, а й часто виконують важливу закулісну роль стосовно планування правової стратегії [9, с. 242].

Незважаючи на важливість стадії ініціювання у всьому механізмі вирішення спорів, лише декілька держав мають офіційно опубліковані правила, що дозволяють юридичним особам чи представникам галузей промисловості подавати до урядових органів звернення з вимогою ініціювання процедури по врегулюванню спорів. Один з найбільш відомих таких національних механізмів міститься в розділі 301 Торговельного акта Сполучених штатів Америки (1974 р.) [4], Європейські Співтовариства закріпили подібну процедуру так званим Новим інструментом комерційної політики (NCPI) (1984 р.) [3], назва якого пізніше була змінена на Правила торговельних бар'єрів (TBR) (1994) р. [5].

Незначна поширеність серед країн – членів СОТ національних механізмів ініціювання міжнародних процедур вирішення спорів значною мірою сприяє залежності питання щодо порушення такої процедури від рішення уповноважених органів влади. Це ускладнення на перший погляд викликає певне здивування, але це лише поверхнева точка зору. Така ситуація пояснюється небажанням країни – учасниці СОТ послаблювати гнучкість власної торговельної політики через передачу керування нею до рук приватного сектора [10, с. 60-61]. Це цілком зрозуміла позиція, особливо для країн, що розвиваються. Проте навіть за відсутності в більшості держав установленого внутрішньодержавного механізму опосередкованої участі приватних осіб в ініціюванні процедури врегулювання спору в межах СОТ, безумовно, має місце. Залишаються питання не лише щодо визначення такої участі приватних осіб, а й стосовно того, коли у держави – учасниці СОТ виникає право звернутися до засобів, передбачених Домовленістю про правила і процедури, що регулюють вирішення спорів, тобто щодо процесуальної правоздатності безпосередньо держави.

У практиці вирішення спорів СОТ питання правоздатності держави щодо ініціювання розглядуваної нами процедури найбільш показово було висвітлено в межах справи про режим імпорту й продажу бананів (ЄС – Банани 25.09.97 р.) [1]. Заявники у цій справі наполягали на тому, що встановлений з боку ЄС режим імпорту цієї продукції з Латинської Америки суперечить правилам СОТ. У свою чергу, ЄС стверджував: оскільки США не є її експортером, вони не наділені правом звертатися до Органу з вирішення спорів (ОРС) з подібним питанням. Однак у відповідь на це

третьейська група зазначила, що ДРС не містить правила, згідно з яким країна СОТ, яка звертається зі скаргою до ОРС, повинна мати законні інтереси для її подання. У зв'язку з тим, що Сполучені Штати Америки до того ж є виробником бананів, то застосований ЄС режим торгівлі спричинив опосередкований вплив на їх ринок. Третьейська група також зауважила, що для подання подібної скарги достатньо мати потенційні торговельні інтереси щодо визначення обсягів власних прав та обов'язків за будь-якою угодою системи Світової організації торгівлі.

Пізніше Апеляційний орган, посилаючись на прецедентне право Постійної палати міжнародного правосуддя та Міжнародного суду, зауважив, що міжнародне право не пов'язує право звернення до судової інстанції з наявністю законних інтересів, істотні інтереси є необхідним для участі в консультаціях [6, ст. 4.11] й участі в якості третіх осіб [6, ст. 10.2]. Він звернув увагу на те, що згідно із концепцією анулювання чи скорочення торговельних переваг кожна держава – член СОТ наділена правом звернутися з проханням про проведення консультацій чи звернутися до будь-яких інших процедур, передбачених ДРС, у тому разі, якщо вважатиме, що за будь-якою з угод СОТ її переваги анулюються чи скорочуються. Таке трактування не викликає заперечень і цілком відповідає меті механізму вирішення спорів – підтриманню балансу поступок між країнами-членами СОТ. Також було вказано на ст. XXIII (1) ГАТТ [2] і ст. 3.7. Домовленості про правила та процедури [6], що регулюють вирішення спорів, які закріплюють правило, за яким перш ніж порушити розгляд справи країна – член СОТ має оцінити перспективність і доцільність застосування таких процедур. Керуючись указаними положеннями, Апеляційний орган зазначив, що кожен член Світової організації торгівлі самостійно вирішує питання щодо звернення до ОРС.

Зважаючи на вказане, можемо дійти певних висновків. Наведемо їх.

1. Право ініціювати процедуру врегулювання спорів має кожна держава – член Світової організації торгівлі. Це право є невід'ємним і використовується державами на власний розсуд у випадках, коли вони вважатимуть, що їх переваги за будь-якою з угод у межах СОТ анулюються чи скорочуються.

2. Незважаючи на те, що деякі угоди системи СОТ (як-то ГАТС, ТРІПС) безпосередньо передбачають права й обов'язки не лише для держав, а й для юридичних і фізичних осіб. Домовленість про правила та процедури, регулюючі вирішення спорів, не передбачає для приватних осіб можливості звертатися до процедури врегулювання суперечок у межах СОТ.

3. Важко заперечувати наявність уже сформованої концепції опосередкованої (непрямої) участі приватних осіб в ініціюванні процедури врегулювання спорів СОТ. Взагалі, питання щодо розширення прав цих осіб у межах СОТ посідає доволі значне місце серед перспективних напрямків реформування механізму вирішення спорів в межах Світової організації торгівлі.

Список літератури: 1. *EC – Regime for the Importation, Sale & Distribution of Bananas*. AB-1997-3. WT/DS27/AB/R. 2. *General Agreement on Tariffs and Trade 1994*, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A, The Legal Texts: The Results Of The Uruguay Round Of Multilateral Trade Negotiations 17 (1999), 1867 U.N.T.S. 187, 33 I.L.M. 1153 (1994). 3. *New Commercial Policy Instrument (NCPI)*, Council Regulation no 2641/84; Official Journal, L252 of 20 September 1984. 4. *Section 301 (a) (1) of the Trade Act of 1974*. 19 U.S.C. 2411 (a) (1) www.doc.gov/ogc/occic/301.html. 5. *Trade Barriers Regulation (TBR)*, Official Journal L349 of 31 December 1994, last modified by Council Regulation no 356/95; OJ L41 of 23 February 1995. 6. *Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes*,

Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 2, The Legal Texts: The Results Of The Uruguay Round Of Multilateral Trade Negotiations 354 (1999), 1869 U.N.T.S. 401, 33 I.L.M. 1226. **7.** *WTO Appellate Body Report: United States--Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*, AB-1998-4, WT/DS58/AB/R (98-0000), adopted by Dispute Settlement Body, 6 November 1998. **8.** *Jackson John H.* *The World Trade Organization: Constitution and Jurisprudence*, London: Chatham House Papers, Royal Institute of International Affairs, 1998, XIV, – 193 p. **9.** *Van den Bossche Peter.* *The Law and Policy of the World Trade Organization: text, cases and materials*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005. XXXVIII. – 737 p. **10.** *Zimmermann Thomas.* *Negotiating the Review of the WTO Dispute Settlement Understanding*, MPRA paper № 4498, 16.07.2007, <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/4498/>. – 350 p. **11.** *Вельяминов Г.М.* Порядок урегулирования споров во Всемирной торговой организации// *Москов. журн. междунар. права.* – 1999. – №1. – С. 96-117. **12.** *Зенкин В.И.* *Право Всемирной торговой организации.* – М.: Междунар. отношения, 2003. – 248 с. **13.** *Смбатян А.С.* *Международные торговые споры в ГАТТ/ВТО: избранные решения (1952-2005 гг.).* – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 344с.

Надійшла до редакції 15.11.2007 р.